

**OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI VA JAMOATCHILIK NAZORATI:
FUQOROLIK JAMIYATINING MUHIM INSTITUTI SIFATIDA**

Fazliddin Ataulloyev

**Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti o'qituvchisi
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti mustaqil izlanuvchisi.**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik nazorati haqida fikr va mulohazalar yuritiladi. Zamonaviy boshqaruvning rivojlanishi davlat hokimiyati va fuqarolar o'rtasidagi tafovutni bartaraf etuvchi mexanizmlarga bo'lgan ehtiyojni tobora ko'proq ko'rsatmoqda. Bu borada fuqarolik jamiyati shaxslar umumiy manfaatlar, qadriyatlar va maqsadlarga erishish uchun davlatdan mustaqil ravishda birlashadigan hayotiy muhim soha sifatida namoyon bo'ladi. Fuqarolik jamiyatini tashkil etuvchi turli institutlar orasida ommaviy axborot vositalari eng dinamik va nufuzli institut sifatida ajralib turadi.

Kalit so'zlar: *Ommaviy axborot vositalari, jamoatchilik nazorati, fuqarolik jamiyati, demokratik islohotlar, shaffoflik, hisobdorlik, so'z erkinligi, davlat boshqaruvi.*

**MASS MEDIA AND PUBLIC CONTROL: AS A CRITICAL INSTITUTION
OF CIVIL SOCIETY**

Toshkent O'zbekiston

Fazliddin Ataulloyev

**Lecturer at the Uzbekistan National Pedagogical University named after Nizami
Uzbekistan State World Languages University independent researcher**

Tashkent, Uzbekistan.

Annotation: This article discusses various perspectives on mass media and public control. The evolution of modern governance increasingly highlights the necessity for mechanisms that bridge the gap between state authority and the citizenry. In this regard, civil society emerges as a vital sphere where individuals

unite independently of the state to achieve shared interests, values, and goals. Among the various institutions that comprise civil society, the mass media stands out as the most dynamic and influential.

Key words: *Mass media, public control, civil society, democratic reforms, transparency, accountability, freedom of speech, public administration.*

СРЕДСТВА МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ КОНТРОЛЬ: КАК ВАЖНЫЙ ИНСТИТУТ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Фазлиддин Атауллаев

Преподаватель Национальный педагогический университет

Узбекистана имени Низами

Узбекский государственный университет мировых языков

самостоятельный соискатель.

Ташкент, Узбекистан

Аннотация: В данной статье рассматриваются мнения и суждения о средствах массовой информации и общественном контроле. Развитие современного управления все больше указывает на необходимость механизмов, устраняющих разрыв между государственной властью и гражданами. В этом контексте гражданское общество проявляется как жизненно важная сфера, в которой люди объединяются независимо от государства для достижения общих интересов, ценностей и целей. Среди различных институтов, составляющих гражданское общество, средства массовой информации выделяются как наиболее динамичный и влиятельный институт.

Ключевые слова: *Средства массовой информации, общественный контроль, гражданское общество, демократические реформы, прозрачность, подотчетность, свобода слова, государственное управление.*

Kirish. Jamoatchilik nazorati hisobdorlikni, ochiqlikni va qonun ustuvorligini ta'minlash maqsadida davlat harakatlarini xalq tomonidan tizimli monitoring qilish bo'lib, u demokratik jamiyatning hayot manbaidir. Jamoatchilik nazorati tushunchasining asosi shundaki, hokimiyat nazoratsiz qolsa, korrupsiya va samarasizlikka moyil bo'ladi. Fuqarolik jamiyatida jamoatchilik davlat xizmatlarining shunchaki passiv iste'molchisi emas, balki ushbu xizmatlar ustidan nazorat qilishning faol ishtirokchisidir [1, 12].

Biroq, jamoatchilik nazorati samarali bo'lishi uchun fuqarolar xabardor bo'lishlari kerak. Aynan shu yerda ommaviy axborot vositalari o'zining eng muhim vazifasini bajaradi. Axborotni yig'ish, qayta ishlash va tarqatish orqali ommaviy axborot vositasi jamoatchilik muhokamasi uchun zarur bo'lgan xomashyoni taqdim etadi. Mustaqil va rang-barang media muhitisiz jamoatchilik davlatning ichki ishlari, resurslarning taqsimlanishi va siyosatning shakllanishi haqida ma'lumotga ega bo'la olmaydi. Natijada, ommaviy axborot vositalari shaffoflik uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi va byurokratiyaning yopiq jarayonlarini jamoatchilik nazorati ostidagi ochiq ob'ektlarga aylantiradi.

Ommaviy axborot vositasi jamoatchilik nazoratini amalga oshirishga yordam beradigan mexanizm ko'p qirralidir. Birinchi navbatda, bu surishtiruv funksiyasidir. Surishtiruv jurnalistikasi rasmiy press-revizlar pardasi ortiga kirib, moliyaviy qonunbuzarliklardan tortib, ekologik me'yorlarning buzilishi va inson huquqlari poymol etilishigacha bo'lgan yashirin haqiqatlarni ochib beradi. Media nashrlari bunday muammolarni fosh qilganda, ular jamoatchilik va fuqarolik jamiyatining boshqa subyektlariga hisobdorlikni talab qilish uchun zarur bo'lgan dalillarni taqdim etadilar. Ushbu "qorovul" roli to'xtatib turuvchi omil hisoblanadi. Ommaviy axborot vositasida fosh etilish ehtimolining o'zi mansabdor shaxslarni noetik xatti-harakatlardan qaytarishi mumkin. Shu ma'noda, ommaviy axborot vositasi nafaqat jamiyatdagi holat haqida hisobot beradi, balki hokimiyatdagilarning faoliyatini doimiy va hushyor nazorat qilish orqali ularning xulq-atvorini faol shakllantiradi [2, 56].

Bundan tashqari, OAV plyuralizm va fikrlar xilma-xilligi uchun platforma yaratadi, bu esa kuchli jamoatchilik nazorati uchun o'ta muhimdir. Sog'lom fuqarolik jamiyatida kamdan-kam hollarda yagona "jamoatchilik fikri" bo'ladi, aksincha, eshinishi kerak bo'lgan turli xil qarashlar majmuasi mavjud. OAV turli ijtimoiy guruhlar, ozchiliklar va chetda qolgan qatlamlarga o'z tashvishlarini bildirish va davlat harakatlarini tanqid qilish uchun joy berish orqali bunga imkoniyat yaratadi. Media keng ko'lamli qarashlarni aks ettirganda, u jamoat sohasida biron bir yagona hikoya hukmronlik qilishining oldini oladi.

Bunday plyuralizm jamoatchilik nazoratining monolit kuch emas, balki aholining turli qatlamlari ehtiyojlari va huquqlarini hisobga oladigan nozik jarayon bo'lishini ta'minlaydi. OAV ovozsizlarning ovozini kuchaytirish orqali hukumatning nafaqat qudratli elita oldida, balki barcha fuqarolar oldida mas'ul bo'lishini ta'minlaydi [3, 240].

Ommaviy axborot vositalari erkinligining ahamiyati ko'pincha hukumatning inson huquqlariga bo'lgan hurmatini rag'batlantirish qobiliyati bilan izohlanadi. Biroq, global tajriba shuni ko'rsatadiki, media erkinligi va demokratik jamiyatlar har doim ham bir-biri bilan uzviy bog'liq emas. Dunyo miqyosida ayrim demokratik davlatlarda OAV hukumat nazorati ostida qolayotganini, ba'zi avtokratik tuzumlarda esa, aksincha, erkin mediaga ma'lum darajada yo'l qo'yilganini kuzatish mumkin. Binobarin, turli siyosiy rejimlar sharoitida erkin OAVning inson huquqlarini himoya qilishdagi haqiqiy samaradorligi bugungi kunda ilmiy munozaralarga sabab bo'lmoqda va chuqur tahlilni talab qilmoqda [4, 15-32].

OAV va jamoatchilik nazorati o'rtasidagi munosabatlar raqamli inqilob va ijtimoiy tarmoqlarning yuksalishi bilan sezilarli darajada o'zgardi. An'anaviy media institutlari gazetalar, radio safiga axborotni real vaqt rejimida almashish va fuqarolik jurnalistikasini amalga oshirish imkonini beruvchi markazlashmagan raqamli platformalar tarmog'i qo'shildi. Ushbu siljish jamoatchilik nazoratini misli ko'rilmagan darajada demokratlashtirdi. Bugungi kunda smartfoni bor har qanday

kishi adolatsizlikni hujjatlashtirishi va uni bir zumda global auditoriya bilan baham ko‘rishi mumkin. Bu davlatning axborot oqimini nazorat qilish qobiliyatini pasaytirdi va jamoatchilik nazoratini amalga oshirishni yanada o‘z-o‘zidan paydo bo‘ladigan va keng ko‘lamli jarayonga aylantirdi. Biroq, bu raqamli manzara medianing ishonchligiga va jamoatchilik nazoratining samaradorligiga putur yetkazishi mumkin bo‘lgan noto‘g‘ri ma’lumotlarning tarqalishi kabi muammolarni ham keltirib chiqaradi [5, 272].

Ushbu qiyinchiliklarga qaramay, OAVning fuqarolik jamiyati instituti sifatidagi fundamental roli o‘zgarishsiz qolmoqda. OAV jamoatchilik nazorati vositasi sifatida samarali xizmat qilishi uchun muayyan shartlar bajarilishi lozim. Ulardan eng muhimi tahririyat mustaqilligidir. Media nashrlari ham davlat tsenzurasi, ham haddan tashqari korporativ ta’sirdan xoli bo‘lishi kerak. OAV hukumatning karnayiga aylanganda yoki boy doiralarning kichik guruhi tomonidan nazorat qilinganda, uning xolis kuzatuvchi sifatida harakat qilish qobiliyati yo‘qoladi. Shuning uchun matbuot erkinligini himoya qiluvchi va axborot olish imkoniyatini ta’minlovchi huquqiy asoslar hayotiy ahamiyatga ega. Mansabdor shaxslarni “haqorat qilganlik” uchun jazolaydigan yoki tanqidchilarni sukut saqlashga majburlash uchun noaniq “milliy xavfsizlik” qonunlaridan foydalanadigan huquqiy muhit jamoatchilik nazoratini amalda falaj qiladi va fuqarolik jamiyati poydevorini zaiflashtiradi.

Qolaversa, OAV boshchiligidagi jamoatchilik nazoratining samaradorligi boshqa institutlarning javob berish qobiliyatiga bog‘liq. OAV qonunbuzarliklarni fosh qilishi mumkin bo‘lsada, u jinoiy ish qo‘zg‘atish yoki qonun qabul qilish vakolatiga ega emas. Jamoatchilik nazorati aniq o‘zgarishlarga olib kelishi uchun OAV taqdim etgan ma’lumotlar asosida mustaqil sud tizimi, huquqni muhofaza qilish organlari va qonun chiqaruvchi organlar chora ko‘rishlari kerak. Shunday qilib, OAV o‘zaro bog‘liq bo‘lgan hisobdorlik ekotizimining bir qismidir. Ushbu institutlar hamohang ishlaganda, medianing surishtiruv hisobotlari huquqiy tekshiruvlarga, siyosiy islohotlarga va o‘z vakolatini suiiste’mol qilganlar uchun

siyosiy oqibatlariga olib keladi. Bunday institutsional natijasiz, OAV tomonidan fosh etish holatlari konstruktiv fuqarolik ishtirokiga emas, balki jamoatchilikning hafsalasi pir bo'lishiga va chorasizlik hissi paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin [6, 145-152].

Xulosa qilib aytganda, ommaviy axborot vositalari jamoatchilik nazoratini ta'minlash qobiliyati tufayli fuqarolik jamiyatining asosi hisoblanadi. Axborot taqdim etish, surishtiruvlar o'tkazish va turli qarashlar uchun platforma yaratish orqali OAV davlat o'zi xizmat qilayotgan xalq oldida mas'ul bo'lishini ta'minlaydi. Zamonaviy davrda OAVning roli globallashtirish va raqamlashgan dunyoning murakkabliklarini aks ettirgan holda kengaydi va rivojlandi. Shunga qaramay, uning asosiy vazifasi o'zgarishsiz qolmoqda: hokimiyatning qorong'u burchaklariga nur sochish va fuqarolarni o'zlarini boshqarishlari uchun zarur bo'lgan bilimlar bilan ta'minlash. OAVning mustaqilligi va daxlsizligini himoya qilish shunchaki jurnalistlar huquqlarini himoya qilish emas; bu fuqarolik jamiyatining demokratik mohiyatini asrash demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. (2018). Jamoatchilik nazorati to'g'risida. Toshkent: Lex.uz davlat huquqiy portali. 12 bet.
2. Mirziyoyev, Sh. M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti. 2017, 56-bet.
3. McCombs, M., Valenzuela, S. Setting the Agenda: Mass Media and Public Opinion Cambridge: Polity Press. 2020, 240 pages.
4. Norris, P. Watchdog Journalism. In The Oxford Handbook of Political Communication. Oxford: Oxford University Press. 2014, 15-32 pages.
5. Voltmer, K. The Media in Transitional Democracies. Cambridge: Polity Press. 2013, 272 pages.
6. Jalolov, A. Ommaviy axborot vositalari jamoatchilik nazorati subyekti sifatida. O'zbekiston Milliy universiteti ilmiy jurnali, 3-son. 2021, 145-152 betlar.